

PIJPAARDEN KRULSTAAFJES

Voordat in + 1600 pijpenmakers uit witbakkende klei tabakspijpen vervaardigden waren de eigenschappen van deze kleisoort al bekend. In de 15e en 16e eeuw maakten de "beeldedruckers" of "hilligebackers" de bekende pijpenpaarden heiligenbeeldjes. Dat daarna uit deze klei naast de "stenen" pijp ook kleine gebruiksvoorwerpjes werden gemaakt, bewijzen de vondsten van de zogenaamde krulstaafjes.

In vijf jaar pijpekoppen zoeken vond ik er een aantal, waarvan in de afbeelding de onderlinge verschillen goed naar voren komen. De meeste zijn eenvoudig en volgens de er op voorkomende vingerafdrukken met de hand gerold.

Omdat andere, zo getuigen de naden, in 2-delige vormen vervaardigd en met de agaaststeen bewerkt (geglaasd) zijn, kunnen deze mogelijk een bijprodukt van pijpenmakers zijn.

Opmerkelijk is dat alleen de geglaasde exemplaren heel gebleven zijn. Blijkbaar droeg deze bewerking bij tot meer stevigheid.

Door de knotsvormige uiteinden worden deze staafjes vaak versleten voor stampertjes die in vijzeltjes werden gebruikt voor het fijn malen van medicijnen. In

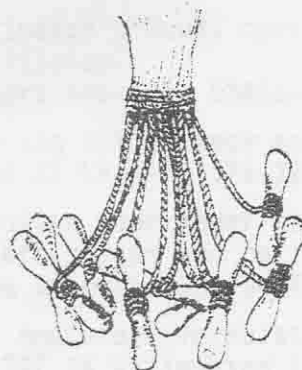
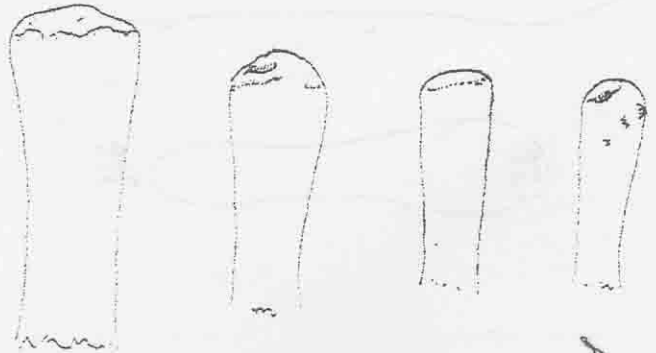
Engeland zijn deze voorwerpjes echter bekend als krulstaafjes voor het pruikenmaken. Enkele pijpenmakers, die op het maken er van patent hadden, zetten er hun merk op.

De afbeelding hiernaast is ontleend aan de encyclopedie van Diderot et d'Alambert. Het gebruik van deze staafjes wordt daarin goed weergegeven. Ook geeft dit werk een aardige beschrijving, waarvan nu een samenvatting volgt:

De pruikenmakers gebruiken "moules" (=model) of "bilboquets" (=krulhout) om de haren te krullen.

Ze zijn gemaakt van Buxus (=palmboom) of ander hout, hebben een lengte van 3 duim en zijn verschillend van dikte. De dunste hebben slechts een dikte van een pijpsteen. De tweede soort heeft de dikte van een schrijffpen (ganzeveer).

Vervolgens hebben die van de derde soort bijna een pinkdikte, van de vierde soort een pinkdikte, van de vijfde soort de dikte van een ringvinger, van de zesde soort de dikte van de middelvinger.

De zevende soort was iets dikker dan de vorige, de achtste soort had een dikte van een vinger, terwijl de negende soort iets dikker dan de duim was.

de "moules" van buxushout zijn de beste. De andere houtsoorten nemen meer water op en zijn daarom moeilijker te drogen.

Vroeger gebruikte men "moules" van aardewerk (terre).

Die worden niet meer gebruikt, want als men deze op de étuve (=droogoven) legde, werden ze vaak te heet en schroeyden dan het haar.

Verder volgt er nog een beschrijving van stukjes touw die voor dit doel werden gebruikt. Omdat dit niet van toepassing is op de klei-staafjes zullen we hier niet verder op ingaan.

Het dateren. De datering geeft weer wat problemen. De auteur spreekt over vroeger. Aangezien dit werk in de tweede helft van de 18e eeuw tot stand kwam (1751-1780), is het goed mogelijk dat hier de 17e eeuw wordt bedoeld.

De pruik kwam omstreeks 1620, in zwang, gelijk met de opkomst van de pijpenindustrie. Gemerkte exemplaren kunnen mogelijk een antwoord geven op de vraag wanneer ze gemaakt werden. Ook bodemvondsten uit goed te dateren lagen afkomstig kunnen hierbij behulpzaam zijn.

Aangezien ik niet in het bezit ben van gemerkte staafjes zijn alle inlichtingen over pijpenpaarden staafjes welkom.

Mochten er reacties zijn met bruikbare gegevens, dan zal ik er in een volgend nummer verder op ingaan.

P.K.Smiesing.

Inmiddels is bekend dat Hans v.d.Meulen een compleet en gemerkt krulstaafje bezit. Het staafje draagt het merk de gekroonde WB. Dit merk is aan beide zijden van het staafje aangebracht.

Deze bodemvondst komt uit de omgeving van Gouda.

Maar daar is het merk WB onbekend. In Engeland kent men wel dit merk. In de 18e eeuw werd in Stamford het merk WB gevoerd.

